

הרה"ג אשר פלנשטיין

בעניין איסור העברת הנחלה מהיורשים

שאלת:

א. יהודי אלמן עשר מופלן של"ע לא רווה נחת כראוי מבניו לפי שהללו נהנו בו שלא כשרה, וכל הפסים בו לא היה אלא חמדת ממונו הרב. והיתה לו בת אחת הנונה שטיפלה בכל צרכיו כראוי ובכבוד, ומהמת בן כתוב האב בצוואה לחתה בירושה שליש מכל נכסיו כולל הקרקעות לבתו, ושני שליש הנוטרים לצדקה. ומערערים הבנים נגד הצוואה בטענה שאביהם עבר על איסור העברת הנחלה מהבנים והוא מתנה עמ"ש בתורה. מה הדין.

ב. וכן, מה דין של אדם החושש שיורשו לא יטפלו באלמנתו כראוי, ולכן כתוב לה בצוואתו שתתול חלק גדול יותר משאר יורשיו, וטענים היורשים שאביהם עבר על איסור העברת נחלתם.

ג. וכן, אדם שהוא לו בן יחיד שלא כשרה, וחשש האב שהוא ישא בנו נכנית, וה坦נה בצוואתו שמריש כל נכסיו לבנו בתנאי שלא ישא נכנית, ואם ישא במו אינו רשאי ליטול שום חלק בנחלתו. ולאחר פטירת האב עבר הבן על צוואת אביו ונsha נכנית, וטען הבן שמכיוון שהוא היורש אי אפשר להפקיע הנחלה ממנה. ומערערים שאר הקרובים שמכיוון שבittel את תנאי היורשה ועבר על צווי אביו, אינו רשאי לירש כלום. הדין עם מי.

תשובות:

והביא הרמב"ם המקור לאיסור זה (פ"ז)
מנחות ה"א) וויל': אין אדם יכול
להוריש מי שאינו ראוי לירושו ולא
לעקור הירושה מן היורש אע"פ שהוא
מן הוא, לפי שנאמר בפרשנת נחלות
(במדבר כ"ז י"א) והיתה לבני לחקות
משפט, לומר שחוקה זו לא תשנה ואין
תנאי מועיל בה, בין שצוה והוא בריא
בין שצוה והוא שכ"מ בין בבע"פ בין
בכתב אינו מועיל.

א. איסור העברת הנחלה מהבנים
שנינו במשנה פ' יש נוהלים (דף קל'
ע"א) האומר איש פלוני ירשني במקום
שיש בת, בת תירשני במקום שיש בן
לא אמר כלום שה坦נה עמ"ש בתורה, ר'
יוחנן בן ברoka אמר אם אמר על מי
שראי לירושו דבריו קיימים ועל מי
שאין ראוי לירושו אין דבריו קיימים.
סבירו באנ דאם העברת הנחלה למי
שאין ראוי לירושו לכוי' אין דבריו
קיימים.

חכמים להעיר הנחלה ע"י נתינה מבן רע לבן טוב "دلא ידיע מאי ורעה נפיק מיניה".

ויתר ע"כ הביאו הר"ף (ב"ב דף ס"א ע"א מדפי הר"ף) והר"ש שם (פ"ח סי' ל"ז) הא דאיתא בירושלמי (ב"ב שם) דאיכא קללה מדברי קבלה, אמר רבינו אבא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמותם.

ומש"ה חוסיפ הרמב"ם שם (ה"א) ומדת חסידות היא שלא יעד אדם חסיד בצוואה שמעבירים בה הירושה מן היורש אפילו בגין שאיןנו נהוג בשורה לאחיו שהוא חכם ונוהג בשורה.

וחוכיה הר"ן דין הלכה ברשב"ג דאמר אם לא היו בניו נהוגים בשורה זכרו לטוב, מעשה בגין שם דר' יוסי בן יועזר היה לו בן שלא היה נהוג בשורה והוא ליה עלייה דינרי וכמ' אקדשה וכו', דשמע מינה דמן דמקדיש נכסיה במקום בריה מיקרי עבורי אחסנתא.

מכל הליין עולה שהמעביר נחלתו מבניו בלשון ירושה, هو איסור דאוריתא ואין דבריו קיימים. ובלשון מתנה דבריו קיימים, אלא שאין רוח החכמים נהגה הימנו. ולפי הירושלמי הוא איסור חמוץ מדרבנן, ואפי' אם רצונו להעבירה להקדש אסור לת"ח ליווק לזה.

וביאר בח"י הנג'יו שם, דاع"פ דקייל לכל תנאי שבממון קיים, מ"מ יש דין מסויים בירושה שאין תנאי מועיל בה משום שנאמר בה לחוקת משפט. [ועי' ש"ת רע"א (ח"ג סי' י"ד) ועוד אחרים שתמכו על הרמב"ם שהוצרך לטעם חדש, דלא כמו שהוזכר בגין (דף קב"ז ע"ב) וברשב"ג שם דמשמע דמחילה מועילה, משא"כ לטעם הרמב"ם. ועי' מחולקת רמב"ם והראב"ד (להלן) אישות פ"ב ה"ט) ובפרשנים שם].

אמנם מבואר במשנה (דף קב"ו ע"ב) ובגמ' שם (דף קב"ט) דהינו דוקא כאשר מר בלשון ירושה, אבל אם נתן במתנה דבריו קיימים, אפילו אם הויכיר בלשון ירושה ומתנה יחד מהני, הוαι ואמר גם לשון של מתנה.

ומייהו תנן (שם קל"ג ע"ב) הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשו, אלא אין רוח החכמים נהגה הימנו (ואין הלכה ברשב"ג דאמר אם לא היו בניו נהוגים בשורה זכרו לטוב). ופרשב"ג אין לחכמים נחת רוח ממעשיהם אלא חרון גורם להם שכועסים עליו דקא עקר נחלה מדאוריתא.

ובכן מובא בגין שם, אמר ליה שמואל לרבי יהודה שיננא, לא תהו בי עבורי אחסנתא, אפילו מברא בישא לברא טבא וכ"ש מברא לברתא. ומובואר בכתבות (דף נ"ג ע"א) הטעם שאסרו

שתהא רוח חכמים נוחה הימנו כמו ש' בספר עיתור סופרים במתנת ש' מ'.

אולם החה"ס בעצמו (שם) חולק על התשב"ז וסביר דשior של אפילו מהцит נכסיו אינו מהני להציגו מכעס חכמים. ומ比亚 ראות מכתבות (דף נ"ג ע"א) בעובדא דרב פפא וב"ב שם אין האיסור לכתב דוקא כל נכסיו, אלא אפילו חלק נכסיו אין להפיקו מבני. כתיב שבועה נראה לו לחלק בין הרירושלמי דוקא קאי דאמר ותהי עוננותם על עצמותם שהוא חטא גדול, ובמתנה"י משמע רק שאין רוח חכמים נוחה הימנו, ע"ב כ' דחטא גדול הוא בבניו דוקא בשלא הניח להם כלום, אבל הניח להם כלום ליבא משום ותהי עוננותם על עצמותם אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו, ודלא בתשב"ז.

ברם הפ"ת (ס"י רפ"ב סק"א) דחה דבריו וכותב אדרבא בסוג' ב"ב וכותבות שם מוכח דוקא במקדיש מקצת נכסיו יש קפidea. וכן בתש"ת מנהת יצחק ח"ג (ס"י קל"ה) הביא חכילה של פוסקים דס"ל דהיכא דשייר לבניו אין בו משום אין רוח חכמים וכו' ודכ"ב בס' נחלת שבעה רמש"ה כתבים בשטר חז"י וכבר חז"ן מספרי וקרקעות משום שאין להעביר נחלה (אלא שהקשה ע"ז דא"ב גם במטלטין שיק טעם זה) דעת' שמשירם ספריו וקרקעות ליבא מעביר אחסנתא.

ב. האם מועיל לשיר מעט מנכמי לירושים כדי להפיקו מיד האיסור בשו"ת ריב"ש (ס"י כס"ח) הביא בשם רב האי גאון דהכותב כל נכסיו לאחרים, לא שלא יניח כלום דא"כ מתנה ע"מ שכabb בתורה וכו' לפי שנאמר בפרש נחלות והיתה לבני לחקת משפט, حق הוא מלפני שלא תשנה. וכותב עליו הריב"ש ואני מבין כוונתו, שאם בלשון יורשה אפילו שיר לבני לא עשה כלום, ואם בלשון מתנה אף" (כותב) כל נכסיו דבריו קיימי אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו, ואם כוונתו לומר בלשון מתנה שדבריו קיימיים אלא שאם שייר לבני אין בו משום אין רוח חכמים נוח הימנו, לא היה לו לתלות הטעם משום מתנה עמ"ש בתורה שנראה מלשונו שאין דבריו כלום.

ומפשטות דבריו הריב"ש משמע שמהני שייר נתינה כלשחי לבני על מנת שתהא רוח חכמים נוחה הימנו, רק שלא הבין למה תלה רה"ג דבר זה במתנה עמ"ש בתורה, דלענין זה לא מהני כלום. וכן בתשב"ז (ח"ג ס"י קמ"ז) המובה בקצתה"ח (ס"י רפ"ב סק"א) ובشو"ת חת"ס (חו"מ ס"י קנו"א) כתוב, ומ"ש בשטר שככל אחד מניה לירושתו רבייע וחוב לא היה צרייך לו, ואם מפני שאמרו אין רוח חכמים נוחה הימנו, מפני הנחה מועטה כזו לא תהא רוח חכמים נוחה הימנו וכו', ותופס שטרות לראשונים זיל יש שייר ד' זואי, וכו' גאון זיל דמשום כדי

משמעות העברת נחלה. והקשה המנה"י דלבאורה סברת החת"ס שבכל ימי יכול לעשות עם נכסיו סברא פשוטה היא.

והצעת המנה"י רישמא יש לחלק בין נכסים כפי שנחוג בסדר העולם, דישנם נכסים שאדם לא נגע בהם רק מקיימים להשאים לנחלה, וישנם נכסים שלחוצאה ניתנו, וביהם אין איסור במה שניתן למי שירצה. וע"כ מסיק החת"סราม מניה לירושיו עכ"פ מנה יפה יכולים אחרים ליזקק לה.

ד. האם יש בنتינה לבת חלק שווה כוכר משומ העברת נחלה בשותחת"ס (שם סי' קג'ג) כתוב תוכחה גליה על האי גברא שביל מגנתו להשות יורשת הבנות עם הבנים והויב לכל העברת נחלה מברא לבורתא ואפילו ברא בישא אין להעביר ממנה נחלהו דלמא נפקי ממן בנין דמעלי, וכבר פסק הרמב"ם פ"ח מהובל הי"א דמסור גופו מותר לאבדו ולא ממונו דלמא נפקא מיניה בנין דמעלי, ב"ש ברא בישא בעלמא דין גוף מופקר כ"ש ממונו. ובחלק אה"ע (סי' קמ"ז) כתוב דמהאי טעמא ה比亚 רמ"א ח"ט (סי' רפ"א) מה שהנгинו למי שמורייש לבתו הפחות בדין תורה, ובעין דאוריתא הנгинו ולבן הנгинו להתנות לבר מקרקות וספרים כדי לא לעבור על דבר תורה שברתא לא תירוט, ועיקר קרא דפרש נחלות אקרקע קאי. וע"

ג. האם יש הבדל בזה בין צוואת שכיב מרע לבין מתנת בריא מחייב החת"ס בכואו ליישב המנהג כיצד מצינו מעשים בכל יוםumi שמי שאן לו בנים מצוצה לעשות מנכסיו קרן קיימת וצדוקות, הלא הטעם לדלמא נפיק מיניה בנין דמעלי שיך בכל הירושים אפילו אין בנוי, וכותב לתרין בין היתרداولי כל הנאמרים אינו אלא בשכ"מ שאין המתנה חל אלא בשעת מיתה ואו הנכסים נופלים לפני הירושים והוא בא להפקיע, אבל מתנת בריא הדגוף מהיים ופירוט לאחר מיתה לית לנו בתה, דבחיים יכול כל אדם לעשות מה שירצה. וכ"כ בשותחת"ס יצחק שם דאל"כ לא שבכת חייל כל בריה, והוא סברא פשוטה שכותב החת"ס דבודאי כל ימי אדם יכול לעשות עם נכסיו מה שירצה.

אלא רהחת"ס הקשה תיובთא גנד סברא זו מכתבות (שם) דאלמלא התקנתא דרבנן שיתן אדם נדוניא של עישור נכסים לבתו בשעת נשואין כדי לחכם על בעלייהם שיקפצו עליהם לנשאמ היה אסור לעשות בן משום עבורי אחסנתא. וכ"כ הררא"ש שם (פ"ד סי' ב"ד) דהיום הלוואי שיתן לבנו כבתו וכמה הוצרך הדבר לנחות כל מי שירבה במתנת בתו. וכותב ע"ז הקרבן נתנאלו (שם אות ש') שכ"ה במרדי דראוי הווח הכם הדור לעשות תקנה ע"ז בהרם ובנדוי שלא להרבות לבתו מוחר הרבה להעbir הנחלה, וכי בשבייל שהוא וכבר הוא יפסיד. וכ"כ מנה"י דמכל זה נראה דאף במתנה בחיו לבתו יש איסור

ע"י סידור חיובי מתאים ומוסיע עפ"י ד"ת. וכן נראה בס' קצח"ח (ס"י ל"ג סק"ג) וז"ל, מעשה בשטר שלם זכר על סך מסויים כנהוג וכו'. ע" שות' נוב"י קמא (חו"מ ס"י ב"ו).

ובאמת בספר נחלת שבעה בתיקוני שטר חי"ז (ס"י ב"א אות ו') משמע דלית ביה משום עיבורי אחסנתא אלא בנוטן לבת יותר מלבן אבל לא שוה בשווה, רק לצורך לשיר ספריו וקרקעות כדי שלא יסוב הנחלת.

ואכן אתה בגמ' (ב"ב דף קב"ח ע"ב) האומר תול אשתי כאחד מן הבנים נוטלה כאחד מן הבנים, וכו' המרדכי שם (ס"י תקפ"ד) פסק הר"מ על הנוטן לבתו ולהתנו במתנה בריא מהיום ולאחר מיתה ליטול כאחד הבנים הוכרים וכו' ראמ' היו הנכסים מועטים בשעת נתינת המתנה ונתרבה בשעת חלוקה לא יטול מקבל מתנה אלא כפי שהוא בשעת נתינת המתנה דין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

ועפ"ז פסק הרמ"א (ס"מ רפ"א) הכותב לבתו שתקה לאחר מותו בחצי חלק זכר דינו כירושה בעלמא וכו' ואין הכת נוטלה אלא בנכסים שהוא לו בשעת נתינה אבל לא אח"ב דין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, והopsisף ומיהו נ"ל דמה שנוהנים עבשו לבחוב שט"ח לבתו ולהתנות שאם יתן לבתו חלק חצי זכר יפטור מן החוב צריך ליתן לה בכלל אשר לו דעתך הוא החוב ולכון

בפתח"ת (ס"י רמ"ח סק"ה) דהביא בשם החת"ס (שם) דמה שתיקנו לכתחז בשה"ז חוץ מספרים וקרקעות משום דנקרא שם בעלייהם וא"ב הויל אעבורי אחסנתא. ואע"פ דירושת מטלטליין ודאי נמי דאוריתא, מ"מ תסניין לן דקרקע מפורש בקרא טפי מטלטליין. ולכון חכמים הנהיגו שטר חצי זכר במטלטליין דוקא כיון שראו תיקון הדור בכך, ויש בידם לעקור דבר מן התורה כשהשעשה צריכה לכך בשהדבר אינו מפורש בתורה, כירושת מטלטליין. וכ"ב המנה"י בשם הנחלת שבעה כי"ב הסברא בענין ספרים, וכיון שעיקרם לבנים שעוסקים בתורה, הניחו הבנים לירות, ובנות דלא מפקדי את"ת לא לירות.

אולם בה' חוות' (ס"י צ"א) הביא החת"ס שאלת בענין מי שהשתדל להוציא מאבי המשודכת שטר זכר שלם בשעת כתיבת התנאים ותבע שכר פעולתו, וכו' החת"ס ראמ' לא הפריז בשכו פשיטה ישלם עפ"י ב"יד כמה שכר מגיע למשתדרל הנ"ל. ולא כתוב החת"ס נגד המעשה (רק שהזכיר דלבסוף נתברר שלא כתוב שטר זכר שלם אלא חצי זכר, וע"ש דלא כ"ב אלא לענין השבואה אם יש להשביעו כיצד היו התנאים ע"ש). וכן בשות' אגרות משה (אה"ע ח"א ס"י ק"י סוף ענף ג') כתוב זיל', ובדבר הבנות שרווצה ליתן להם חלק הוכרים צרייך לכתחז שטר זכר שלם כפשות וכו'. וכ"ב בשות' ציון אליעזר (ח"ה סומ"י ב"ז) שתקנו שטר חצי זכר וכן שטר זכר שלם

ה. האם רשאי לחת לבתו חלק מהקריקוות

פסק הרמ"א בא"ע (**ס"י קי"ג סע' ב'**) בעניין שטח חצי זכר הנהוג ביןנו שאין הבנות נוטלות חלק מהקריקוות. וכתב הבהיר שם (פסק"ז) דשכירות הקריקוות לא חשוב מטלהין כיון דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף והוא כפירות הצריכים לקרוע שדינם בקריקו. אבל הפ"ת (פסק"ז) הביא בשם שווית רע"א (**ס"י ק"ל**) דודוקא בתים שדר בהם האב אין הבנות נוטלות, אבל מה שמהזיך האב כדי להרוויח ולהשכירים ולא לדירה בזה כתבו כמה פוסקים דוכחה בהם הבנות.

איברא כתוב האנ"ם (שם) שאינו מועיל מה שישמש מנוסח השטר לשלוח חוות מקריקוות, דכיון דנהנו לבתו וזה אף שלא כתוב הרי זה כתוב. ולבן אם רוצה שיחיה להבנות חלק כובר גם בקריקוות, צריך לבתו וזה בפירוש שלא יפטר מה חוב רק בשיתונו להם חלק זכר שלם גם בקריקוות. וגם נראה דהקריקוות שעשויה בהם סחרורה הרי הם בכלל השטר חצי זכר או זכר שלם אף שכותבים חוות מקריקוות במש"ב הפ"ת (שם), ולבן אפשר דאף שיכתו נס מקריקוות, אולי כוונתו רק קריקוות לסהורה ולשכירות כדי שלא נאמר ששינה מהמנהג. וב"כ בס' כספ' קדשים בחו"מ סי' רפ"ב) דלא שמענו גם מחסידי עולם שמנעו א"ע מלבותוב שח"ז גם מקריקוות, ובאמת מדויק בן בלשון הרמ"א דבר' דאם נתן בתורת התהייבות והודאה "צריך ליתן חלק אשר לו דעiker

צריך לקיים תנאו או ישלמו החוב, וכן המנהג.

והנראה בזה י"ל שבונתו שבאשר נעשה התשלום בתורת הودאה והתהייבות ע"טקיימים תנאו לפוטרו מהחוב ולא בתורת ירושה, בכח"ג יכול ליתן חלק זכר שלם כאחד מן הבנים, משא"ב אם נתן בתורת ירושה אינו מן הראי ששתול אלא בחצי חלק זכר כיון שכך היה צורת התקנה בשנוטלת בתורת ירושה. והיינו כוונת הרמ"א "דעiker הוא החוב" כלומר ואין העיקר בתורת ירושה. וכן נראה לדיק מלשון הרמ"א בא"ע ס"ס ק"ח שכ' "ומה שנוהגים בשטר ח"ז שכותבים עבשו לבנות שנוטלים בכל אשר ימציא לו כמו הוכרים מושום שכותב להם דרך הודהה שהייב להם סך מה וכו". וכן נראה מלשון הקוצאות שם שכ' מעשה בשטר זכר שלם ע"ס מסוים "בנהוג", כלומר דנהוג ע"פ התהייבות על סך מסוים, ולא בתורת ירושה. וע' ספר גשר החיים ח"א סוף פרק א' (עמ' מ"ב) דכתב וו"ל, ואע"ג שם"ש בפוסקים שנוהגים לבתו שטר חצי זכר, ביאורו כמו ליבר. ואפשר דכוונתו לומר דעתם קריית השטר בשם "חצי זכר" מועיל שיישמר מעלה הוכר על הבית במש"ב החת"ם, אע"פ שלמעשה פירושו שהבן משלם חצי מהליך בבית. ומסתבר לומרadam עיקר מה שמעיל נתינה לבת הוא מצד שמניה שיר נכסים לבן, אם כן מי נ"מ אם אם תטול הבית חלק שלם או רק חצי.

וכתב הנמי' (שם דף נ"ז ע"א בדף הר'יף) דקמ"ל ר' אבא דליישנא שתטול מתנה הוא, ואע"ג דאמר לה אחד מן הבנים שהחלהקה להם כירושה, הבי אמר, שתטול היא ב"מתנה" באחד מן הבנים ב"ירושה".

ונפסקה הלכה זו באח"ע (ס"י ק"ח ס"ע א) שכ"מ שאמר תטול אשתי באחד מן הבנים נוטלת באחד מבניו יתר על כתובתה ואם נולדו לו בניים אחר הצוואה מצטרפים עם כלם כיצד וכוי' ואני נוטלת עמהן אלא בנכסים שבאו לו בשעת הצוואה אבל הנכסים שבאו לו אחר זמן הצוואה אין לה בהם חלק שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

וכתב הב"ש (שם ס"ק ב) בשם הנמי' (שם) דاع"ג שאם עשה אותה יורש לא אמר כלל דין דין בידו להורייש מי שאינו ראוי להורייש, אף"ה אם אמר תטול זוכה משום מתנה.

והנה בשווית מנה"י (שם) כתוב וויל':
ובנווגע לאשתו הר' ראיינו שנם חכמים זיל שקו הרבה על תקנתה כմבוואר באח"ע (ס"י צ"ג וק"א ושאר מקומות), וא"כ הסברא נותרתدام בעל רואה שאם לא יחזק זכויותיה באיזה אופן חוקי, או תשאר אלמנה נורדת בלי משען ומושענה, בודאי אין כאן משום העברת נחלה אם משיר מנה יפה לירושיו.

ה חוב, וכן המנהג". דהיינו בתורת חוב כולל החקיקות.

ومיהו ב' האג"מ דין ראיוי לעשות כן אא"כ מניה חלק קטן לירושת הבנים כדי תורה כמש"ב התשב"ז והנחלת שבעה. ואף בכח"ג סובר החת"ס שאף מכח חוב והודאה מהיים אין ראוי לאחרים להוכיח לזה. ומ"מ אפשר לסגור על המתירין גם החת"ס עצמו כתוב ע"ז דעת הגאנונים רחבה מדעתנו, ונמצא שלא פליני ממש לדינה. ולכן גם אם ירצה ת"ח להוכיח זה אין לਮוחות בידו.

אלא דפסhot הוא דר' זווי' שב' התשב"ז בזה"ז במדינתנו אין בו שום חשיבות וצריך להניח לדין הירושה סך חשוב, וטובי שינויים הבית שדר בו בעצמו לדין ירושה שהוא ראוי לדבר חשוב, וכ"ה גם המנהג.

ו. יירושת האשה

איתא בב"ב (דף קב"ח ע"ב) שלח ליה ר' אבא לרבי יוסף בר חמא, האומר תטול אשתי באחד מן הבנים נוטלת באחד מן הבנים. אמר רבא ובנכסים של עכשו וبنנים הבאיין לאחר מכאן. ופירש רש"י שנתרצית לקבל חלק זו במקומם כתובתה אי נמי חוץ מכתובתה נתן לה חלק בנכסי. ואם נתרבו הנכסים בשעת החלוקת אינה נוטלת כי אם באותן שהיו לו בשעת אמרה דין דין מקנה דבר שלא בא לעולם.

אשרו יותר מלבותו, הרי איסורה הוא דעדך דאסור להבריח נכסיו משטר ח'ז'ו. כמש"ב הרמ"א באח"ע (ס"י ק"ח). בולם, שדעת החת"ם שאסור להתאותו חלק ירושה בתורת מתנה אם עי"ב הוא מעביר הנחלה משאר היורשים. ולא התירו אלא בחיו בתרות מתנה בלבד טעם ופניהם רק ממשום שփוץ בה.

ואכתי צ"ע שחרוי תשובה זו לבא' סותרת תשובתו בחו"מ (שם) שנם ע"י מתנת בריא בחיו איכא העברת נחלה כמו שהוכיה מסוג כתובות נ"ג לעניין עישור נכסים, דלול, תק"ח אפי' ע"י שיר לא מהני, ולא אמרין סברת רбел ימיו אדם יכול לעשות עם נכסיו מה שירצה. ע"כ צ"ל דכונת החת"ם באח"ע הוא לפ"י המסקנה שכותב בחו"מ שם ליישב המנהג שם"מ מצינו שנহנו בן וו"ל "דאולי כל הנאמרים אינו אלא בשכ"ט שאין המתנה חלה אלא בשעת מיתה ואו הנכסים נופלים לפני היורשים, אבל מתנת בריא גוף מהווים ופיררי לאחר מיתה לית לנו בה דבחאים יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה וסבירא נכונה ליישב המנהג".

ג. מהו החלק המירבי שרשאי להעבר

לצדקה במקומות בניו

איתא בכתובות ס"ז ע"ב מעשה דכי קא ניחא נפשיה דעלוא אמר איתי לי הושבענאי צדקתה, אשכח דהוה ברוב בית שבעת אלף דינרי סיינקי, אמר וודאי קלילי, ואורה רחיקתא, קם בזוכה לפולניה ממוניה. היבי עbid הא

ונראה כוונת המנה"י דמועיל אפי' באופן שנוטן לאשתו חלק יותר גדול מאשר יירושיו, דאל"כ הרי מדינה דגמ' מצינו שמהני מה שנותלת באחד מן הבנים, ולא היה צורך המנה"י להגיע לסבירא של שיר. אלא ע"כ דכוונתו לומר דאפי' תטול אותה במתנה חלק המסתכם ביוטר מחלוקת של שאר היורשים, ג"כ אינו נחשב להעברת הנחלה, כל זמן שכותב לה באופן המועיל, ובתנאי ששיר לוירשו מנה יפה. ומ"מ נראה מדובר שאין ראוי לעשות כן אלא במקומות שנראה לבעל שם לא יחוק וכיוויתה, באמת לא יטפלו בה כדברי.

ואכן בשווי'ת החת"ם (אה"ע ס"י קמ"ז) מובא בפ"ת שם סוף הס"י נשאל אודות אחד שנtan בחייו מתנות הרבה ומיטלליין לאשתו ועכשו שנפטר מעערירים התנוי שע"ז יגרע כחם בשטר חלק חז'י וכבר שיש להם בתורת חוב גמור ולבן אין להאשה כה להפקיע חלק הבנות.

והшиб החת"ם דין להרדר אחרי המתנה כלל והרי כל ימי יכול לעשות עם נכסיו מה שירצה ומעשים בכל יום שאדם נוספת לאשתו על בתותה כמה אלפיים באין פוצה פה ע"ד באריכות. אמנם נראה שלא כתוב בן אלא לנבי מתנה שכותב לה בחיו. אבל מתנה שתטול אותה לאחר מותו, בודאי שדעתו מסכמת שצורך לכה"פ שיר כמש"ב בתשובה האחרת לעיל. וע"ש שכותב שם לא נתן לאשתו אלא ממשם הברחה מבנותיו כי דעתו קרובה אצל

(שם סק"ד) דמסיק שם במרדי כי ואפי' להקדישן וה עדיף ומטעם דהרי וכתחה להם התורה בפרשנה נחלות דיקומו היורשים תחת מורישיהם בנהולתן ובירושתן.

אולם כבר ראיינו בחת"ס (חו"מ סי' קג"א) דהתקשה מאד במנהג שמצוינו מעשים בכל יום למי שאין לו בנים מצווה לעשות קרן קיימת ודברים טובים משום דברין בב"ב ריש פ"ג והעברתם מי שאין לו בן הקב"ה מלא עליו עברה ואין עברה אלא גיהנם, וא"כ רצחה להציל עצמו מניהם בצדקה זו והוא קודם לעצמו מירשין, והקשה דהרי הטעם דילמא נפיק מיניה בנין דמעלי שיך בכלל היורשין, ות"י דאה"ג אי היה טעםו ממשום דלא נהוג בשורה, אבל אי טעםו ממשום דאין לו בנים דሞכי אבא ורוצה להציל מעברת ה' מותר וכו', כך נראה ליישם המנהג. ולא רצחה לחלק בין מתנת בריא מהיים שיכל לעשות בשלו מה שירצה לבין מתנת שב"מ, ומ"ט הסיק שאם הניה לירושיו עכ"פ מנה יפה יכול ת"ח ליזוק בה.

והנה כתוב בס' אהבת חסדר פ"ד וו"ל, מה שהייצה"ר מסית לאדם שצרכיך לריבוי המועות כדי להנחיל לבניו אחורי והוא טענת הבל, וכי מפני שהוא אהב לבניו יהיה אכזרי על עצמו, הלא גם על עצמו יש לו לרהם. הגע בעצמך אלו אחד גנור עליו עברור שהיה מورد במלך בעונש יסורים קשים ומרים שיעמידו אותו על גחלו אש או בעונש כסף, היולה

והאמר ר' אילעאי באושא התקינו המבובו אל יבוכו יותר מהמושך, הני ملي' מהיים שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לנו בה והביאו הר"ף (כתובות דף י"ח ע"א מדפי הר"ף) ור"ן שם, וכן הרא"ש (שם פ"ד סי' ט"ז).

ועפ"ז פסק הרמ"א בי"ד (ס"י רמ"ט ס"א) ואל יבוכו אדם יותר מהמושך שלא יצטרך לבריותו, ודוקא כלימי חייו אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה, אולם בפמ"ג במ"ז או"ח (ס"ו"ס תרנ"ו) העיר דבכתבות שם במעשה דמר עוקבא מבואר עד פלנא, ובר"ף וברא"ש כתבו רק יותר מהמושך, ובשאלות פ' תרומה וכי תשא כתוב עד שלישי ולא יותר.

ואכן העrhoה"ש (יו"ד שם סע' א') הביא בשם הרמ"א דבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה, וכתב עליו דמשמע בכתבות שם דעד מחציתו נכסיו יכול לחלק בשעת מיתה ולא יותר, והטעם פשוט שלא עביר הרבה נחלה מהיורשים, ועד מהצתה יכול לחלק לצדקה דזהו כחולק עם ירושיו מהצתה לו לנשמו ומחצתה לירושיו. וכ"כ בס' חכמה אדם (כלל קמ"ד הי"ב) דاع"פ דלאחר מותו יכול ליתן לצדקה יותר מהמושך מ"מ אין ראוי ליתן ממונו לצדקה ולהניאה בניו ריקם אם הם צרייכים לפראנה. וכ"כ הרמ"א (ס"י רפ"ב) בשם המרדי מי שזכה לעשות בנכסיו הטוב שאפשר לעשותו יתנוו לירושיו כי אין טוב מזה. וכתב הסמ"ע

ממונו והשאר יניח לבניו כדי שייהי לו ג"כ נחת רוח וטובה מממוני, ויקח עמו בבית מלונו לצורך פרנסתו ומונו כי רב ממוני הדרך. כמו במעשה דמר עוקבא שמכואר בכתובות שאמר בשעת מותו, אורחא רחיקא זוזדין (פי' מונוטוי שחכין) קליילא.

ולפלא בעני דברי השל"ה במה שכתב שהצורך להניח חלק מממוני לבניו הוא כדי שייאלו נחת רוח טובה מממוני, ולא הזכיר משום האיסור להעביר נחלה מבניו. ובנראה Daoil לשיטתו דסביר ראיון דוחים נפש מפני נפש, וכל אשר לו יתן بعد הצלת נפשו.

וכל דברי הח"ח והשל"ה הם לכאורה שלא בדברי החת"ם שלא כתוב שמותר לעשותות בן כדי להציג עצמו מגהנים בצדקה והוא קודם לעצמו מירשו וכו', אלא כדי לישב המנהג, אבל משמע שהחת"ם עצמו סובר שאסור לעשותות בן, ואיפלו בהקדיש מקצת נכסיו הח"ח עבר משום העברת הנחלה מבניו כמו שמכואר במעשה דיוסוף בן יועזר בבב"ב שם.

אמנם הרמב"ם פ"ז ממתנות עניים (ה"ה) כתוב דמצוה ליתן צדקה לעני עד חומש נכסיו هو מצוה מן המובהר, ואחד מעשרה בנכסיו בגין ופחות מכאן עין רעה. וכן בפ"ח מערכין (ה"ג) כתוב לעולם לא יקדים אדם ולא יהרים כל נכסיו, והעשה בן עבר על דעת הכתב שהרי הוא אומר מכל אשר לו ולא כל

ספק על לב איש שיזור טוב שתיסיר ביסורי מוות ולא יתן כספו מפני רחמיו על בניו, הלא עור بعد עור וכל אשר לו יתן بعد נפשו, ואיפלו אם היה העונש שיתן כל אשר לו וכ"ש אם העונש שיתן רק מחצה או שליש נכסיו בודאי בלב שמח היה עשה כדי להנצל מalto היסורים הקשיים, ולא היה נתן בלבו כלל על שעינו לא ישאר כ"כ ממון לבניו, ואם אחד היה מייעצחו לעשותות בהיפך זה לכסיל ופתוי היה נחשב בעיניו.

יעוין שם בהערה מש"ב בשם השל"ה הקדוש תוכחה על מי שעוזב ממונו לאחרים בשעת מיתה ואין מפור ממונו לצדקות ולהקדשות מתנה מרובה והגונה כדי שתליך צדקהו לפניו לשומרו בדרך מכל אותן כיחות מלאכי חבלה ומכל אותן חיילות של מלאכי אף וחימה ומשחית אשר כל הארץ שמן הארץ עד לרקיע מלא מהן, ובחברה צrisk נשמהו לעבור בין כל אותן החיילות וכוחות הטומאה ופוגעין בה ומעבבין עליה את הדרך ומצערין אותה בכל מיני עינויים וצער ר"ל, ואו יצטרך שצדק לפני יהלך לשמרו בדרך ולהביאו אל המקום אשר הבין לו. וכי תאמר לבבב שעשית צדקה בחיים, חදל לך מזה כי بما נחשב הוא ואין הקומץ מספיק למרחק רב הדרך. ועי"ב אין רוחין נפש מפני נפש דהינו נפשו מפני נפשות ביתו ושניתה הכל לירשויו. וטוב אשר תאחו בוה ונעם מזה לך כי ירא אלקים יצא את כולם ולכובדו הרבה והרבה

יום ולילה בלימוד התורה בישיבות ובכוללים מסתבר גם אם לא הניה חלק מהירושה לזכרה, בודאי שאין זיקה גדולה מזו, ואין לאדם כותה שינה על משכבו בשלום יותר מזו.

ת. ביטול היורש תנאי הצעואה
מעתה נbaar שאלת נ' שהנתנה חלות היירושה בזה שלא ישא בנו נכנית, ויש לדון מצד נ' עניינים. א) אם מצוה לקיים דברי המת מפקיע היירושה ב) אם מועל תנאי בירושה ג) האם יירש הבן המומר

א) מצוה לקיים דברי המת תחילתה נbaar את הטענה שהבן עבר על המצוה לקיים דברי המת שלא ישא נכנית. בכתובות (דף ס"ט ע"ב) ובגיטין (דף י"ג ע"א) פסק רב נחמן להבה הרבה מאיר אמר מצוה לקיים רה"מ. ופסקו הר"ף כתובות (דף ל"א ע"א מדפי הר"ף) והרא"ש (שם סי' כ"ב) דקיל'ין להבה. אך רוב הראשונים פסקו לדוקא אם הוושלש לשם כך מתחילה ביד שלישי, ובכ"ב התוס' (גיטין דף י"ג ע"א ר"ה והא, כתובות ע' ע"א ר"ה הא), רא"ש (כתובות שם, גיטין שם סי' ט"ו) והר"ן (גיטין דף ה' ע"א מדפי הר"ף). וכן פסק המחבר (ס"י רנ"ב סע' ב'). ועי' מהנ"א זביה ומתרנה (ס"י כ"ט) שדן באורך אם מצוה לקד"ה עישה קניין או דהוי רק מצוה.

וע' פתיחי חושן (ח"ח פ"ד הערכה פה) שדן באריכות אם שטר צוואה הנעשה עפ"י הערכאות נחשב השלשה כיוון שיש לה

אשר לו כמו שאמרו חכמים. אין זו חסידות אלא שנותה שחררי הוא מאבד כל ממונו ויוצרך לבירות ואין מרחמים עליו. ובזה וכיו"ב אמרו חכמים חסיד שוטה מכלל מבלי עולם. אלא כל המפור ממונו למצות אל יפר יותר מהומש.

וכבר תמהו האחרונים טובא על הרמב"ם למה השמייט דין הגמ' בכתבות שם דבשעת מיתה רשיין לבובו הרבה יותר מהומש (עי' בס"מ, ב"ח וברכ"י יו"ד (ס"י רמ"ט שם), בית דין של שלמה יו"ד (ס"י א'), דעת תורה מהרש"ם יו"ד (שם ס"א ד"ה בהג'ה). ואפשר לומר בזה דכיוון דמעשה דמר עוקבא בכתבות לבורה נסתה מהמעשה דיוסף בן יועזר, שמא ס"ל לחת"ס והרמב"ם דמעשה דיוסף בן יועזר בב"ב הוא עיקר ולובבו יותר מיתה אסור לאדם לפור ולובבו יותר מהומש והשאר יניח לירושיו, אפילו אם אינם נהנים בשורה, אסור להעביר הנחלה מהם. משא"ב לדעת הרמ"א, הח"ח השל"ה, האג"מ, המנחה"י ועוד דס"ל שמעשה דמר עוקבא בכתבות עיקר ולובן רשיין אדם לפוזר עד חצי ממונו בשעת מיתה, דכיוון צורך לכך כדי להציג נפשו כדי שיגיע בשלום אל המקום אשר מוכן לו, ודי לו בחלוקת חשוב שינה לירושיו שלא יפקיע עצמו מאיסור העברת הנחלה.

ומ"מ נראהadam אין לירושיו כדי פרנסתם וכ"ש אם הם מגינים את נפשם

הבאנו לעיל אותן א' הא דפסק הרמב"ם פ"ו נחלות ח"א דאין תנאי מועיל בירושה לעקרו מה"ת שני' והיתה לבני' לחכת משפט לומר שהוקה זו לא תשנה ואין תנאי מועיל בה. (וע"ש מפרש הרמב"ם שתמהו עליו שהוצרך לטעם חדש ולא הזכיר טעם המובא בב"ב קב"ז ע"ב). אולם אם התנה בלשון מתנה מצאנו שמהני תנאי בירושה. דאיתא בביצה (דף כ' ע"א), והוא גברא דאמר להו הבו ליה ד' מאה זוזי לפולוני ולנסיב ברתי, אמר רב פפא ד' מאה שקל וברתיה אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב. טעמא דאמר הבו ליה ולנסיב אבל אי אמר לנסיב והבו ליה אי נסיב שקל אי לא נסיב זה בב"ב (דף ס"ז ע"ב הר"ף מעשה זה בב"ב), וכן פסק השו"ע (ס"י רנ"ג מדפי הר"ף), וכן פסק השו"ע (ס"י רנ"ג סע' י"ב) דאם אמר יקח בת' ויתנו לו ק"ק וזה תנאי ולא זכה במעות אם לא ישא הבית.

נמצא שמהני נתינת מתנה על תנאי להוציא מהירושה גם אם מותנית קבלת הנכסים בנישואין לאחר. והוסיף הש"ך (שם ס"ק ט"ז) דגם אם אמר קודם לתנו ר' וזה לפולוני אם ישא בית, שלא ניתן לו אם לא ישא כיון שעשאים מתנה א'. ואע"ג דק"יל בhalcot מתנה (ס"י רמ"א סע' י"ב) דמתנת ירושה על תנאי מהני רק בשחיה התנאי במשפטי התנאים המכוארים באה"ע (ס"י ל"ח), והרי בעין תנאי קודם למעשה ובaan היה המעשה קודם לתנאי, מ"מ מתנת שכ"מ קי"ל בדבריו בכתביהם ומסורתם דמי ואין צrisk לכל דין תנאי.

תיקוף מדינה דמלכותה ונמצא מצויה לקיים דה"מ.

ואף דהمرדי סובר (כתובות סי' רמ"ח) וב"ב (ס"י תרל"א) שנם כאשר היה בידי היורשים בתקופה אמרין מצויה לקיים דה"מ, מ"ט בהנחות אשורי (ב"ב סי' טרס"ח) כתוב שאם קדמו היורשים ומכרו מה שציווה אביהם לחתרים, אין מקבל יכול להוציאו הואל ולא זכה בו אלא מכח מצויה לקיים דה"מ. משא"ב אילו היה ניתן במתנת שכ"ט וקדמו היורשים ומכרו ונתרנו לאחר אין מעשייהם כלום ומהקל מוציאו מיד קונה. וזה א' הhillוקים בין מצויה לקיים דה"מ לבין דבריו שכ"ט בכתביהם ומסורתם דמי, וכן פסק הרמ"א שם.

א"כ בנד"ד לא מיבעי לדעת רוב הפוסקים שלא אמרין מצויה לקיד"ה אא"כ הושלש מתחילה לכך, אלא אף להחולקים אינו אלא לכתילה דחייב לקיים רצון המת, אבל בדיעבד אם לא קיים דבריו אינו מעכב, ולא מהני להפקיע את הירושה מיד הבן, ומ"ט מבואר בהני מדכי (שם) ובד"מ (שם) בשם ריצב"א דכל זמן שהירושה בידי היורשים קופים אותו לקיים בדבריו. לבן ראוי להשתדל להניא הבן מעשייו, שיחזור בו ויקיים דבריו אביו, וב"ש שהוא גם מצות הבודא ית"ש.

ב) אם מהני תנאי בירושה אלא עדין יש לדון דהא כל נתינת הירושה לא הייתה אלא בתנאי. וכבר

וכتب הרא"ש שם דאין לומר דכיוון שהנadol ראוי לירש לא יועיל שום תנאי להוציא הנחלה מידו בדאיתא בב"ב (דף קל"ג ע"א) אלא אמר רבא בדשלח רב אחא בר עוויא לדבריו ר' יוחנן ב"ב נכסי לך ואחריך לפולני אם היה הראשוני ראוי לירושו אין לשני בהם כלום לפוי שאין זה אלא לשון יורשה יורשה אין לה הפסיק. אמר ליה רבא סבר יש לה איפסקא, אמר ליה איזה סבר אין לה הפסיק ורחמנא אמר אין לה הפסיק. וא"כ ה"ה נאמר כאן דאין התנאי יכול להפיקע את יורשת התורה.ותי הרא"ש שלא דמי, דהתם המוריש החזיא הנחלה מתחתתו ידו בלבד שום תנאי ולא שיר לעצמו כלום אלא שזו שאחרי מות היורש תשוב הנחלה לאחר וכסבירו לומר יורשה יש לה הפסיק ורחמנא אמר אין לה הפסיק. אבל בנד"ד שיר הנוטן לעצמו דכיוון שהטיל תנאי נתקבלה המתנה מעיקרא ולא יצא המתנה מרשות אביהם לעולם.

ולמסקנה כתוב דאמנם צרייך לדرك בלאו השטר שיעשה במשפטית התנאים או יכתוב בשטר וקנינה מיניה בחומר כל התנאים וקנינים העשויים בתיקון חכמים. ותוסיף הטור אף דנהלכו הראשונים אם בעין משפטית התנאים דוקא בעריות בגין גיטין וקידושין או גם בדיני מוננות, הרי קי"ל ברעת הרמב"ם (פי' אישות ה"א) והרא"ש (שם) ור"י, ור"ת (גיטין דף ע"ה ע"א ד"ה לאפוקי, קידושין מ"ט ע"ב ד"ה דברים) דלעולם

א"ב לבא' בנד"ד אם היה המצווה שכ"מ דקי"ל בדבריו בכותבים ומסורים דמי, מהני התנאי גם אם לא נכתב כמשפטית התנאים. אך מ"מ אבاه יש מקום לדון דכיוון שלא כתוב בתנאיadam לא ישא נכrichtית יתנו נכסיו לשאר קרובים (אללא רק אם ישא נכrichtית לא ירש) הרי שם עבר על התנאי ואין כאן מתנה, עדין חורר דינו לירש בירושה רגילה, דע"ב יורש הבן, כיון דאין התנאי יכול להפיקע את הנחלה לחול אצל היורש מן התורה אם לא יתנו במתנה לאחר. ובין זה כתוב הסמ"ע (ס"י רפ"א סק"ח) ע"ש.

מאידך מבואר מהנ"לadam היה המוריש ברייא דחייב להנתנות שיתנו נכסיו לשאר קרובים במתנה ברייא בקנין ע"פ כל דיני ומשפטית התנאים. וכן פסק בתשוב' הרא"ש (כלל פ"א סי' א') וmobא בטור (ס"ו רם"א), ראובן נתן ממוני לבני וריבבה לו והטייל התנאי במתנתו דע"מ שלא יכול אל' מהם למוכר שום דבר עד שייה לקטן עשרים שנה ועמד הנдол ומכיר קודם שהיה לקטן עשרים שנה, הרי זה שביטל התנאי נתקבלה מתנתו adam נתקיים המתנה המרינה קיימת משעת נתינה הכל האומר ע"מ באומר מעבשו דמי, ואם נתקיים התנאי המתנה קיימת משעת נתינה, ואם לא נתקיים התנאי המתנה מעיקרא בטלת, לפיכך אותו שביטל התנאי נתקבלה המתנה מעיקרא ונשarraה ביד אביו ואחרי מות אביו יירש הוא ואחיו הקטן.

لتשוב' הרא"ש (לעיל) דהתם לא נתן האב לאחר כשבטול המתנה אלא נשאר הממון לירושיו בדים, אבל אם היה ניתן לאחר כשבטול המתנה לאחר מותו, איכא לומר דין לו כי לשוט בן לאחר שבעת מיתהו לא סילקם לנמרי מן הירוש, ובזון שהנכדים ברשות הירוש אף שם על התנאי, מ"ט כל שהתחילה לבוא ביתו אמרין ירושה אין לה הפסק. וכן הביא ראייה מהמדכי ותשוב' ר' בצלאל אשכנזי (ס"י י') בשם הררי מיגשadam העביר הירושה מהרואי לו לאחר מותו אף"י היהה העברה זו בלשון מתנה אינה כלום, שהרי וכשה בנו בה בירושתו ואין לה הפסק ע"ש.

א"ב נמצא שיש לחלק בין תשוב' הרא"ש לנ"ד, שהרי בתשוב' הרא"ש גם כשבטול הירוש את התנאי עדין לא יצאו הנכים מרשות הירושים ולבן מהני התנאי, משא"כ בנ"ד דהתנה שאם ישא נכrichtה תבטול הירושה ממנו, ותהיה מתנה אצל הקרובים הרי ירושה אין לה הפסק.

ונראה לישוב עפ"י דברי הסמ"ע (שם סק"ד) שכabb שמשום הבי כתבו הרא"ש והטור דכל האומר ע"מ באמר מעכשי, ואם נתקיים התנאי נתקיים המתנה משעת נתינה, ואם לא נתקיים התנאי נבטלה המתנה "מעיקרא", משום דירושה אין לה הפסק ולא אמרין ריצא המתנה מיד בנו זה שבטול התנאי, משום הבי הוצרך לכתוב דשאני

בעין משפטי התנאים, וכן פסק השו"ע (ס"י רמ"א סע' י"א).

סביר מכאןadam לא בתב התנאי כדי משפטי התנאים חורמת המתנה להיות ירושה רגילה, וירד הבן לנחלתו מדין יורש. וגם מבואר דכיוון דקי"ל הכל האומר ע"מ כאומר מעבשו דמי (קידושין דף ח' ע"א) דהבן יזכה מיד בנכים ורק אם יבטל התנאי או נבטלה המתנה מעיקרה ואו יצטרך להחויר מה שלקה משאר קרובים.

ונראה adam חושש האב שבנתים יבזו הבן הנכים ויפסידם ולא יהיה לו מניין להחויר הנכים לקרים במרקחה שיתבטל התנאי, דראוי למנות אופטרופוס או יעמיד הנכים ביד ב"יד עד שתחתן הבן ויתברר אם רשאי ליטול הנכים.

וזאת ועוד, דבתשוב' בני משה (ס"י ד') (MOVIA BGNOLION RU'A SOSPI R'M'A) דין בא' שצוה מלחמת מיתה שיתנו לבנו שאם יזכה ויאיריך שנים לובות להנאה ולהולדיד בנים מوطב ואם לא יהיה הנער יהיו נתונים להקדש ת"ת והנה הבן הנ"ל מת קודם לשיא אשח, וירושיו אינם רוצחים לקיים ההקדש של הת"ת. וכتب דלא כוארה זה באמר נכסי לך ואחריך לפולני אמרין ירושה אין לה הפסק ולא בכח ההקדש. ואם אה"ב לא נתקיים התנאי אינם יוציאים מהזקת הירוש כיון שאינם יכולים להכנס ברשות אחרים בלי תנאי. וכי הבני משה שלא דמי

הר"י"פ) והרמב"ם (פ"ז נחלות הי"ב) מדק אמר ודלמא ישראל משומד שאני, דישראל מומר יורש את אביו. וכן מסתבר דעתן דחתא ישראל הוא לקדש ולגירוש.

אולם הרא"ש בתשובה (כלל י"ז ס"י י') הביא שכ' רביינו יהודה הכהן בספר הדרינימ שמווער אינו יורש את אביו, וחרדכי בקידושין (ס"י תצ"ב) הביא שפסק רב צדק גאון דמשומד אינו יורש את אביו. והוא דפרק לר' יוחנן דילמא ישראל משומד שאני, הכי פירושו, דילמא ישראל משומד מושמד מורייש לבניו דעשו היה משומד והורייש לבניו את הר שער ובן פר"ח. וכן הביא מתשוב' רשי"י (ס"י קע"ד) שהביא ראייה מהא דאתמר (ב"ק דף קו"ט ע"א) ממון מסור רב הונא ורב יהודה חד אמר מותר לאבדו ביד וכו' ומשומד (הוא) מין וגופו וממונו הפקר וכל טעמי מסור יש בו בין להיתר בין לאיסור, וכיוון שלא נפסק הלכתא מי שתפס ממנו ובמה מן ההפקר. ועי' מה' ש"ך (ס"י שפ"ח סקס"ג) ופ"ת (שם סק"ו) בענין זה.

ואף התה"ד (ס"י שם"ט) הביא דעתו אלו והסביר דהרא"ש דחה דברי ר' יהודה הכהן ואף המרדכי שם הביא דהראב"ה חולק על רב צמח גאון. ומ"מ כתבו הרמב"ם, הרא"ש, הנמ"י והחרדכי,adam ראו בי"ד לאבד ממונו ולקנסו שלא יורש שלא להזכיר רשותם בידם דיש כה ביד הכלמים להפקיע ממונו דהפקר בי"ד הפקר. וכן פסק השו"ע (ס"י רפ"ג סע' א').

הכא דעתבטלת המתנה מעיקרה ובאיו לא יצא מיד אביו מעולם. ועי' נתיה"מ (ס"י רמ"ח סק"ח) שכ' שדין זה תלוי במא' ראשונים בין הרמב"ן דס"ל בהרא"ש ובין גדוולי המפרשים שהביא הנמו"י דס"ל דוגם בכח"ג אמרין יורשה אין לה הפסק, ועי' שפסק ברעת הרא"ש ודרימיה.

ולפ"ז י"ל דה"ה בנד"ד כיוון דחתנה דאם ישא נכrichtת בתבטל המתנה מעיקרה, נמצא דלעולם לא וכח הבן בירושה ואין כאן חוצאת הנחלה מחזקתו. ומ"מ נראה דראי לצועת להעמיד הנכסים ביד אפוטרופוס או בי"ד עד שיתחתן, כדי שם יעבור על התנאי לא יכול להפסיד את הנכסים, ויתנם לקרויבים כשהם קיימים ושמורים בעורם.

ג) אם מומר יורש ברם עדין יש לדzon,adam האב חשש שבנו עשוי להנשא לנכrichtת, הרי מדובר בבן שעובר על דת ובעל עבירות בקביעות ולא בדרך אكريיא בעלמא. ושם אינו ראוי ליטול נחלה כלל גם בעלי שיתנה על כך.

מצינו בקידושין (דף י"ח ע"א) אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן גוי יורש את אביו דבר תורה דכתיב (דברים ב, ה) כי יורשה לעשו נתתי את הר שער, ודילמא ישראל משומד שאני, אלא מהבא (שם שם ט') כי לבני לוט נתתי עיר יורשה. ודייקנו הרא"ש (שם ס"י כ"ב כ"ג) והנמ"י (יבמות דף י"ט ע"ב מדפי

מיןיה", ובן הגמ' בב"ב (דף קל"ג ע"ב) הביא מעשה שר' יוסי בן יווער שהקדיש נסיו כדי להעביר הנחלה מבנו שלא נהג בשורה, והובית הבן בסופו מעשה צדקות שנבר על של אביו. א"כ לעולם יש לחוש שמא יצא ממנו בסוף ורע כשה אלם בנד"ך הרי נשא נברית ובפשתות דינו כמשומד, ובין שהורע בכ"ג מתייחס האם ולא אחר האב, א"כ לא יהיה לו שום ורע ישראל. ואעפ' שישראל שחטאת ישראל הוא, מ"מ הבן שירש אותו לא יהיה ישראל ונמצא שמנחיל למי שלא יהיה לו ורע כשר כלל. ובכח' טען ר' יהודה כהן שלא נצטו על הנחלה.

ותיל מצאתי סברה זו ממש בתשובה הת"ס (חו"מ סי' קנ"ד) שהביא דעת הרמ"א (סי' רפ"ג סע' ב') ופסק בתשובה רשי" (סי' קע"ד) שאין להוציא מיד התפוס בממון המומר בין הגבי מפור לא אמר הלכתא [האם מותר לאבד ממונו] לא במר ולא במר. וב' הש"ד (פסק"ב) דהקשה חתנו הר' מאנס דהרי קייל בחו"מ (סי' שפ"ח סע' י"ג) כדעת הרי"ף והרא"ש אסור לאבד ממון המסור, ולא קייל בדעת המרדכי המובא ברמ"א שם בשם י"א שחולק. ותי החת"ס דעת לא קייל בן אלא במסור דעתפ' שдинו כמויר מ"מ ישראל הוא ובניו לא ילכו בדרכיו דיבין רשע וצדיק ילبس, אבל במומר שנטמע בין הנכרים ובניו אשר יולד בנותו יטמאו ביניהם ואין תקופה שיחזרו לדת האמת, והוא גם הוא קרוב לדאי כי

וכתב הסמ"ע (שם סק"ח) בשם התה"ד (שם) שלא בכל עניין הפיקעו חז"ל המומר מירושתו כי אם כשראו שודאי לא יהוור לבשרותו.

אבל הרא"ש (שם) כתוב וכן הובא בטור (שם) דטוב ליתנה בידי בי"ד ואם יהוור בתשובה יתנווה לו. וכתב הב"י דהרא"ש החמייר יותר מהרבב"ם והטה"ד, דדבריהם משמע DSTAMA NOTNIM למומר אפי' אם ספק יהוור, א"כ נראה בודאי שלא יהוור בתשובה. משא"כ להרא"ש נראה דאפי' בשפק לנו האם יהוור בתשובה, עדיף ליתנה לבי"ד. ורק אם ודאי יהוור בתשובה יתנווה לו.

איברא כאן ראוי לציין את נימוקו של ר' יהודה כהן דמומר אינו יורש את אביו, כיון דاشתמד לא איקרי ורעה ולא יritten אבוחה דכתיב (בראשית י"ג, ז') להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך, וכתיב (שם י"ז, ח') נתתי לך לזרעך אחריך את ארץ מגוריך, וכתיב (שם ט"ז, י"ח) ביום ההוא ברת ד' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי, מי שורעו מיוחס אחריו יצא משומד שאין ורע אחריו. ודהאו הרא"ש דאמכתא בעלמא היה וקרא מيري בדין כהונה וכו', דמשומד אעפ' שחטאת ישראל הוא.

אמנם נראה לפреш בכוונת ר' יהודה כהן שהרי מצינו בכתבות (דף נ"ג ע"א) הובא לעיל אותן א) הטעם שאסרו חכמים להעביר הנחלה אפי' בגין רע לבן טוב "دلא ידע מאי ורעה נפיק

אע"פ שעובר עבירות חמורות ברגילות, מסתמא לא يكنסו בי"ד להפקיע הירושה ולאבד ממונו אא"כ נראה בודאי שפרש מדרכי ישראל ופרק מעליו על מצות למורי ואין סיכוי שיחזור בתשובה.

איברא התום ע"ז (דף כ"ו ע"ב ד"ה אני שוניה) מחלוקת בין מומר לתיאנון לבין מומר להבעים וכתו דמומר להבעים אי אתה מצוה להחיתתו דשבקי התירא ואכלlei איסורה ומטמעי בין העכו"ם. ובאי יש להסתפק לפי דבריו התום אם בכלל שיך מומר לתיאנון בנשא נכricht, בין דשבקי התירא ואכל איסורה ומסתמא מתבולל בין הגוים ומטעמי فهو מלחמת אשתו ובנוי הנכרים, רבכרצה יתרעב בסביבותיהם וחברתם יסור אחרי דרכם.

ונמצא לפ"ז דהדרין שאסור לאבד ממון המומר היינו דוקא בשלא נשא נכricht, אבל אם נשא נכricht יתכן שאפשר לעכב את ירושתו מעיקר הדין, ולא רק ממשום קנס גם אם לא התנה כדין. ומ"ט אם תפטו שאר הקרובים את הנכסים נראה שאין להוציא מתחת ידם כדמותה ברמ"א שם שכותב דכל המוחוק בנכסיו ושל המומר יכול לזכות בהם כל זמן שהוא ח'.

אחרי נפלו לא ישוב מפני סכנת נפשות מאימת מלכות ורחוק מאד שישוב א"כ אף"י אם יש לו כבר בנים ביהדותו אשר לא השתמרו עמו ואם לא ילד בנים בניותו ירשו בניו הישראלים מ"מ קרוב לודאי שישא גוית וילדו לו בנים בניותו ועפ"י מלבותם הם ירשו הכל בידוע ובלאה"ג בודאי בדיןיהם יעשו כל טצדקי להפקיע יורשים הישראלים ומה"ת נוציא מה שבידינו וניתן לו משום דילמא נפיק מיניה בנין דמעלי, ע"ש.

וכחילוק החת"ס הביא בהג' אמר רוז על הש"ך (שם) בשם תשובי אמונה שמואל (סע' י"ז), וכמו כן הביא בשם השנות הראב"ד (פ"ב ע"ז ה"ה) דישראל שעבד ע"ז הרי הוא בעכו"ם לכל דבריו ואעפ"כ אסור לאבד ממונו בידים מידיו רהוי אמסור. אבל אם נשא גויה ואין לו זרע בשער וdae מוותר לאבדו בידים או ליטלו לעצמו. וע' מ"מ שם שב' שהרמב"ם לא כתוב חילוק זה מפני שאינו כתוב בוגם. ומשמע מדבריו שהרמב"ם אינו חולק על הראב"ד אלא דהעתיק את הדין כמו שמובא בוגם.

ומ"מ יש לצדך, דכל זה מיידי במומר לע"ז דדרינו לעניין זה כמשומד ומין (עי' רמב"ם שם חילוקי דיןם בינהם), משא"כ בנד"ד דעובר עבירות לתיאנון,

העלוה לדינא:

- אם הוריש כל נכסיו לבתו ולצדקה או לכל מי שאינו ראוי לירושו ועקר את הירושה מבניו, ה"ה מתנה עמ"ש בתורה ואין דבריו קיימים.

ב. אם עשה כן בלשון מתנה הרי דבריו קיימים אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו, אע"פ שאין בניו נוהנים בשורה. ויש גם איסור וקללה מדברי קבלה, ומדת חסידות לא להזקק ולהיעיד לצוואת כוז. ואין הבדל בכ"ז בין צוואת שכ"מ לבין מתנת בריא מהיים.

ג. יש מחולקת הפסוקים אם שייר מעט נכסים לבניו או מהני להפקיעו מאיסור העברת הנחלה לאחרים. ורוב הפסוקים סוברים שם מניח שיר דבר חשוב לבניו מועיל.

ד. יש שתתקשו בזה דלא כוארה אדם יכול לעשות כל חייו עם נכסיו מה שירצתה. וכך חילקו שבדרך העולם יש לבני אדם שני סוגים נכסים, אלו שהחוצה ניתנו ובהם יכול לעשות מה שירצתה ואין בהם איסור במה שונה למי שירצתה, ונכסים אחרים שאדם לא נגע בהם רק מקיימים להשאים לנחלה.

ה. האחרונים תקנו שם אדם רוצה להזריש חלק מירושתו לאחר מותו לבתו כמו שאירשו שיכתוב לה שטר חצי וכבר שפירשו שטול חצי חלק זכר, ועי"כ תשמר מעלה הוכר על הבת כמו מעלה הבכור על הפשות כדין תורה, וכך הנהיגו להתנות חוות מקרקות וספרים כדי שלא לעבור על דבר תורה שהכת לא תירש, דעיקר פרשת נחלות קאי אקרקות. מ"מ מותר ליתן לה שכירות קרקעות ושאר רוחחים מקרקות שהאב מוחזק כדי לסחור בהם, ורק הבטים שהינים עצם לדיר אין הבנות נומלota בשטר ח"ז.

ו. היהות ושטר חצי זכר איינו מועיל אלא לאותם נכסים בשווי שהוא לאב בשעת כתיבה ולא להתיירות הנכסים אח"כ, וכ"ש לא לנכסים חדשים שרכש לאחר מכן אין אדם מקנה דבר שלא בעולם, וכך נהנו לכתוב סכום משואר בתורת הוראה והתחייבות במקום שטר ח"ז ולא בתורת ירושה, ועי"כ מהני ליתן לבת חלק זכר שלם ואף מגוף הקרקעות מנכסיו שהוא לו בשעת מיתה. וכ"ז כמובן שנית חלק חשוב לשאר יורשו בدلעיל.

ז. מדינה דגמי רשי אדם ליתן לאשתו חלק מנכסיו בשאר יורשו בנוקף על כתובהה ואין בה משום העברת הנחלה בין שנוטלת בתורת מתנה. ואם הבעל רואה שם לא יחזק את זכויותיה תשאר אלמנה נודדת בלי משענה ולא יטפלו בה כראוי, יכול אף ליתן לה במתנה חלק גדול משאר יורשו בתנאי שישיר להם חלק יפה.

ח. אף מי שמקדים כל נכסיו לזכה עובר על איסור העברת הנחלה וגם אם אין לו בנים יש לו יורשים אחרים שראוים ליורשו ואף שאינם נוהנים בשורה שיך בהם הטעם דשמא יצא מהם בני דמעלי. ומ"מ הדיון דהמצביע אל יבוזו יותר מהומש לא נאמר אלא מהיים, אבל לאחר מיתה מותר לו ואף ראוי לו לבבו יותר מהומש. וכשיעור פחדיו מהיסורים והעונשים לאחר מיתה בן יש לו לפור דרך כדי לשמרו ולהגן עליו דין רוחים נפש מפני נפש והוא קודם ליורשי. ומ"מ אין ראוי ליתן יותר מחצי נכסיו לזכה אלא הרוב ינהיל ליורשי. וכ"ש שם אין לבניו כדי פרנסתן

ורוב מהם עוסקים בתלמוד תורה בלימוד בישיבות ובכוללים בודאי שזהו מעלת הצדקה הטובה ביותר וכותן גדול שיצילנו ויעמוד לו לנצח אף אם ינחיל כל נכסיו לבניו.

ט. לרוב הפסקים לא מצוה לקד"ה אא"ב הושלש מתחילה לבך, אף לדעת החולקים שגם אם הנכסים בידי היורשים מצוה לקד"ה, אין אלא מצוה עליו לכתיהילה אבל בדיעדר שלא קיים אין היורשה מתבטלת בכך. לבן אם ציווה בנו שלא יירש אם ישא נכricht אין היורשה מתבטלת אם לא קיים ציווי אביו.

י. מהני תנאי בירושה במתנה שכ"מ גם אם לא התנה כמשפטית התנאים כיון דבריו כתובים ומסורתם דמי, ומ"מ צריך להתנות בלשון ברורadam לא יקיים הבן התנאי יתנו הנכסים לשאר קרוביים, דבלא"ה גם אם יתבטל התנאי תחוור המתנה שכ"מ לדין ירושה רגילה וע"כ ירש הבן.

יא. אם המצואה היה בראיא צריך ליתן מתנת בראיא בקנין לשאר קרוביים בתנאי שיחול מעיקרא אם ישא בנו נכricht וצריך להתנות עפ"י כל דיני ומשפטית התנאים.

יב. מכיוון שבכל ומין שלא ביטל הבן התנאי הוא רשאי לירד לנכסים מיד דכל האומר ע"מ במעבשו דמי, כדי לאזות להעמיד את הנכסים בידי אפוטרופוס או ב"יד עד שנישא ויתברר אם קיים או ביטל את התנאי, על מנת שיוכל להבטיח את הנכסים במקרה שהבן יבטל התנאי שלא יפסידם.

יג. מה"ת המומר ירוש את אביו, אלא שהחכמים קנסו שלא ירש במקום שנראה שלא יהזר בתשובה גם בלי שתנתה על בכך. מ"מ לא נאמר בן אלא בכנון דא שהשתמד, לבן בנד"ד נראה שתלו依 בענייני הדיינים עד כמה פרש הבן מכלל ישראל ופרק מעליו על מצוות, ומה הסיבוי שיחזור בתשובה באמת.

יד. יתרה מכך, יתכן שמדובר הנשי לנכricht מותר לאבד ממונו עפ"י דין ולא רק משום קנס, כיון שההורע שמולד ממנה אינו מתייחס אליו הם גוים גמורים במותה, ולא שיאיך לומר שהוא שמא יניח ורע ישראל בשר וצדיק ילבש וכו'. לבן אם תפסושאר קרוביים את הנכסים, נראה שאין להוציא מידם גם בלי שתנתה בן.